

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Sol 064

18 terminer för sent 2004

POJKAR SOM INTE LYCKAS I GRUNDSKOLAN

Författare: Patrik Svensson

Handledare: Hans Swärd

Abstract

The purpose of this essay was to examine pupils who leave the Swedish nine-year compulsory school system without reaching the requirements for the Swedish senior high school, and then to compare with those who reach the requirements. I used the following questions to help me reach this purpose:

- Where in life are those pupils who reached the requirements for the Swedish senior high school?
- Where in life are those pupils who did not reach the requirements for the Swedish senior high school?
- What differences are noticeable between these two groups?
-

The method that I used to examine these questions was to send out a questionnaire to the pupils. I also tried to make an explanation to the results with the help of Erwin Goffmanns theories.

The result of this essay shows that there is not a big difference between the two groups. They both did equally well after they finished the Swedish nine-year compulsory school.

Innehållsförteckning	sid
Förord	1
1. Inledning	2
1.1 Bakgrund	2
1.2 Problemformulering	3
2. Syfte och frågeställningar	4
2.1 Avgränsningar	4
3. Metod och urval	5
3.1 Studiens uppläggning	5
3.2 Urvalsmetoder	6
3.3 Resultatens tillförlitlighet	7
3.4 Källkritik	7
3.5 Etiska övervägande	7
3.6 Bearbetning och analys	8
4. Tidigare forskning	8
4.1 Fortsatt framställning	10
5. Teoretisk utgångspunkt	10
5.1 Den symboliska interaktionismen	11
5.2 Erwin Goffmann (Jaget och maskerna)	11
6. Resultatredovisning	13
6.1 Resultat av undersökningen	13
6.1.1 Fråga 1 – Högstadietbetyg	13
6.1.2 Fråga 2 & 3 – Gymnasiestudier	14
6.1.3 Fråga 4 – Eftergymnasiala studier	15
6.1.4 Fråga 5 – Annan utbildning	15
6.1.5 Fråga 6 & 10 – Sysselsättning	16
6.1.6 Fråga 7 & 8 – Familj och barn	17
6.1.7 Fråga 9 – Boende	18
6.2 Sammanfattning av svaren	18
6.3 Fallbeskrivningar	20
6.3.1 Fall 1 – A.Nonym (kallad A)	20
6.3.2 Fall 2 – I.Nkognito (kallad I)	21
6.4 Analys	22
7. Avslutning	24
7.1 Slutord	25
8. Källförteckning	27
8.1 Referenser	27
8.2 Övriga källor	27
8.3 Bilagor och appendix	
8.3.1 Bilaga 1 – Frågeformulär	28
8.3.2 Bilaga 2 – Bifogat brev till frågeformuläret	30

Förord

Denna uppsats är skriven inom ramen för kursen socialt arbete med barn och ungdomar, fördjupningskurs på Socialhögskolans sociala linje (Sol 064)

Inom ramen är kanske ett lite för starkt ord, då färdigställandet av denna uppsats kommer drygt nio år efter den tilltänkta inlämningstiden. Flitens lampa har väl inte lyst särskilt stark alltid men ångestens skugga har varit desto mörkare. Nu har jag då till sist lyckats värka fram denna uppsats och jag hoppas att ni skall finna den något, om inte njutbar så åtminstone läsbar.

Ämnet för denna uppsats har, som ni säkert kan förstå, skiftat under de år som jag har sysslat med min oerhört långa motivationsfas. Det har under resans gång handlat om allt från alternativa behandlingsformer för barn och ungdom till rent teoretiska studier och analyser av ungdomsproblem fram till det som jag till slut fastnade för; hur går det för ungdomar som inte lyckas fullt ut i grundskolan. Nu har inte detta rört vilka ungdomar som helst utan jag har varit nyfiken på hur det gått för de elever som jag undervisat under mina första år på Korsbackaskolan i Kävlinge.

Innan jag släpper er vidare in i mitt fortsatta arbete så vill jag bara passa på att tacka de personer som gjort det möjligt för mig att färdigställa detta arbete. Först och främst till de elever som har ställt upp och svarat på mina frågor. Jag vill även tacka Anita Hallengren och Pia Lord för all deras hjälp samt inte minst min chef och mina kolleger på skolan för all support under resans gång. Ett stort tack går även till min handledare Hans Swärd för hjälp och ett enormt tålamod (nio år!).

Malmö, augusti 2004

Patrik Svensson

1. Inledning

Grunden för mitt intresse att följa just pojkar från Korsbackaskolan i Kävlinge är att jag under tre års tid undervisade skoltrötta elever i årskurs nio på denna skola. Jag jobbar fortfarande kvar på samma skola men nu med annan undervisning. Jag har dock aldrig slutat att tänka på de elever som jag hade under mina tre första år på skolan. Vad blev det av dem? Vad gör de idag? Det var denna nyfikenhet som fick mig att skriva denna uppsats.

Fortsättningen på detta kapitel kommer att börja med en kort bakgrundsbeskrivning till den svenska skolans framväxt under 1900-talet, för att sedan komma in på själva problemformuleringen för detta uppsatsarbete. Resten av uppsatsen följer sedan i stort ett traditionellt upplägg.

1.1 Bakgrund

Jag kommer i detta arbete att titta närmare på hur det går för de som inte klarar sig i den svenska grundskolan. Situationen med en allt längre skolgång och ett senare inträde på arbetsmarknaden har inte alltid sett ut som den gör idag. Här kommer nu närmast en kort genomgång av hur den svenska skolan utvecklats under den senare delen av 1900-talet.

Allt sedan Sverige 1950 fattade beslut om att införa en enhetsskola så har den ena skolreformen efter den andra resulterat i att förlänga skoltiden för de svenska barnen. Från enhetsskolebeslutets sjuåriga folkskola till den nioåriga grundskolan som fastslogs i 1962 års grundskolebeslut och vidare till gymnasiereformen 1991. I och med denna reform så kom skolan i praktiken att förlängas till tolv år då nästan alla gymnasieprogram blev treåriga. Kommunerna blev också skyldiga att erbjuda gymnasieutbildning eller annan sysselsättning för ungdomar till och med första kalenderåret det år de fyller 20. Dessa förlängningar av svenska barns skolgång i kombination med en ökande ungdomsarbetslöshet under 1990-talet leder enligt Lundahl (2000) till att övergången mellan skola och arbete under 1990-talet flyttats från grundskolans till gymnasieskolans slut eller senare.

Anledningarna till reformerna i den svenska skolan har skiftat med tiden. Om man tittar lite närmre på enhetsskolebeslutet 1950 så var målet samhällseffektivitet. ”Enhetsskolan skulle hjälpa fram de teoretiskt begåvade inom arbetarklassen – så var tanken” (Bennich-Björkman, 2002, s 49). Det var alltså först och främst frågan om att på bästa sätt ta hand om de studiebegåvade eleverna oavsett klasstillhörighet, om de svagare eleverna talas det inte mycket. Tittar man sedan vidare fram till grundskolebeslutet 1962 så ändras synen på skolans

uppdrag ganska så radikalt. Skolans stora uppdrag blir nu att vara en gemensam skola för alla. Tanken om att på bästa sätt ta hand om eliten frångås och istället satsar man på att "Klyftorna mellan klasserna skulle minska genom att både arbetarklassens barn och medel- och överklassens barn skolades på samma sätt och detta skulle ge ett utjämnat och platt samhälle" (Bennich-Björkman, 2000, s 54). Så när vi då fram till skolan av idag där ledord som samhällseffektivitet och minskande av klyftor mellan klasserna har frångåtts och istället sätter man idag fokus på individen och hans/hennes "rätt /.../ att förverkliga sig själv och sina livsplaner" (Bennich-Björkman, 2002, s 57).

1.2 Problemformulering

Att förverkliga sig själv och sina livsplaner, hur stämmer detta överens med verkligheten? Är det möjligt för dagens elever att styra sin egen utbildning? Är det möjligt för dem att styra hur lång den ska vara? Måste man gå på gymnasiet, och därigenom tvingas stanna kvar i en skola som man inte trivs i? Finns det möjlighet att utbilda sig på annat sätt? Vem säger att utbildning måste vara teoretisk, att man måste läsa in all sin kunskap? Vad händer med de elever som väljer att inte gå på gymnasiet? Vad händer med de som inte kommer in?

Alla dessa frågor är var för sig svåra att besvara och att försöka gripa över alla på en gång ter sig som ett orimligt stort arbete. Men för många ungdomar i dag är detta frågor som de måste brottas med. Det finns elever som är trötta på att gå i skolan och som inte vill fortsätta att plugga utan istället komma ut i arbetslivet och prova på detta. För inte allt för många år sedan så fanns det större möjligheter för dessa elever att efter grundskolan (avklarad eller ej) komma ut på arbetsmarknaden och jobba. "Fram till slutet av 1960-talet så skedde detta utträde direkt efter den obligatoriska skolgången /.../" (Lundahl, 2000, s 154). Från denna period och framåt så har konkurrensen om jobben ökat och kraven på utbildning likaså och i dag är vi, som jag tidigare nämnt, framme vid den verklighet att arbetslivsinträdet för dagens ungdomar till stor del sker först efter avklarad gymnasieutbildning.

De ungdomar som då inte kommer in på någon gymnasieutbildning, vad händer med dem? Jo, om man inte kommer in på något nationellt program i den svenska gymnasieskolan så erbjuds man plats på det individuella programmet i den kommun där man är folkbokförd. Detta kan se olika ut beroende på vilken kommun man tittar på men syftet med det individuella programmet är att " /.../ först och främst förbereda eleven för studier på nationellt program eller ett specialutformat program." (Skollagen, 1985:1100, 5 kap, § 4b).

De som då inte vill komma in på något nationellt eller specialutformat gymnasieprogram, de som bara vill bort ifrån skolan och börja arbeta. Har dessa någon möjlighet till detta och om så är fallet kommer de snabbare in på arbetsmarknaden eller resulterar det bara i en rad av praktikplatser och inget riktigt jobb? Vad är skillnaden mellan de som kommer in på gymnasiet direkt och de som via andra vägar söker sig vidare, vare sig det är till gymnasieprogram via det individuella programmet eller någon annan väg? Hur mycket tid, om någon, förlorar de som inte lyckas ta sig in på gymnasiet direkt efter grundskolan? Finns där de som når fast anställning utan att gå på gymnasiet? Att svara på alla dessa frågor skulle bli ett alltför stort arbete för mig och för att precisera arbetet något så har jag valt att titta på en del mål i livet som de flesta siktar mot. Att sluta skolan, att få ett jobb, att flytta hemifrån och att bilda familj. Jag vill inte kalla det för att bli vuxen för man kan vara vuxen utan att ha nått dessa mål och man kan ha nått dessa mål utan att vara vuxen. Däremot skulle jag vilja kalla det att växa upp. Jag har velat se skillnaden i tid med att växa upp mellan de som går den för majoriteten utstakade vägen genom hela vårt skolsystem och de som tar en omväg eller rentav går vid sidan om.

2. Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna uppsats är att undersöka hur de elever som inte når behörighetskraven för gymnasiet efter avslutad grundskola klarar sig i jämförelse med de elever som når dessa behörighetskrav. Jag har valt att titta på ett par uppväxtfaktorer och se om det föreligger någon skillnad mellan de olika grupperna i relation till dessa. För att kunna nå fram till detta syfte utgår jag från följande frågeställningar:

- Var befinner sig de elever som nådde behörighetskraven idag?
- Var befinner sig de elever som inte nådde behörighetskraven idag?
- Vilken skillnad finns mellan grupperna?

Med frågan Var befinner sig? avser jag till vad de gör i dag (utbildning/yrke), hur de bor och även bitvis hur deras väg dit sett ut (utbildning/praktik/arbete).

2.1 Avgränsningar

En av de avgränsningar jag gjort i min undersökning är att jag valt att bara jämföra pojkar. Den viktigaste anledningen till detta är att under de åren som jag undervisade i dessa små grupper så bestod eleverna i årskurs nio till 93 % av pojkar (13 av 14). Att då även göra en undersökning bland flickorna hade bara stillat min nyfikenhet och inget mer. Andra avgränsningar i mitt arbete har varit att inte gå in på varför elever drabbas av skoltrötthet, eller

varför vissa elever inte klarar grundskolan med fullständiga betyg. Att jag gjort en avgränsning till att bara undersöka skillnaden mellan elever från en skola grundar sig i att jag jobbar på den aktuella skolan och därmed sitter inne med mycket kringinformation om de elever som deltagit i undersökningen. Detta har gjort att jag kunnat göra en del jämförelser mellan elever med liknande bakgrunds- och hemförhållande.

3. Metod och urval

3.1 Studiens uppläggning

Jag har valt att gå ut med en enkät till före detta elever på Korsbackaskolan i Kävlinge. Att valet föll på elever från just denna skola framgår sedan tidigare. Anledningen till att jag valt att göra en enkätundersökning för att studera elevernas väg efter grundskolan har till stor del varit för att på ett snabbt sätt försöka få ett så stort material som möjligt. Man skulle kanske förorda en kvalitativ intervjustudie i stället för att få möjlighet till en djupare analys. Då jag valt att fokusera mer på den grupp som består av de icke behöriga (se fallbeskrivningar) så har jag ansett att det skulle räcka med denna enkätundersökning eftersom jag redan har stor kännedom om dem. Detta tack vare att jag varit deras klassföreståndare och haft daglig kontakt med dem under hela deras avslutande år på högstadiet. Några mer djupgående analyser av gruppen behöriga har jag inte ansett vara nödvändig, då jag bara haft för avsikt att använda denna grupp som referens till gruppen icke behöriga i avseende på var eleverna befinner sig idag.

Utformningen av själva enkäten följer i stora drag de rekommendationer som Körner (1993) ger i sin bok *Praktisk statistik*. Tanken var att bara ha med frågor som de flesta personer kan tänka sig att besvara. Frågorna skulle inrymmas på en A4 sida så att man inte skulle kunna missa någon fråga. Frågorna fick inte kräva omfattande svar, då detta kunde tänkas ge upphov till att färre personer besvarade enkäten. Valet föll även på att genomföra själva undersökningen med en postenkät. Detta gjorde att jag med mindre tidsåtgång kunde nå ett större antal individer.

Jag har även valt att, som exempel, lyfta fram ett par av de icke behöriga elevernas väg från grundskolan, utanför gymnasiet och fram till en yrkesutbildning och ett fast jobb. Dessa fallbeskrivningar analyseras sedan med hjälp av den min teoretiska utgångspunkt.

3.2 Urvalsmetoder

Grunden till urvalet har haft ett antal orsaker, nämligen följande;

- Antalet, kostnaden för porto både till utskicken och för svaren gjorde att jag satte gränsen till 100 st, detta tillsammans med att 100 är ett bra och jämnt antal att räkna med.
- Endast pojkar, då de flesta av de elever som ingick i de särskilda undervisningsgrupper på Korsbackaskolan var pojkar (under de två aktuella åren 13 av 14) så gav detta den statistiskt bästa jämförelsegrunden.
- Två årskullar, elever som slutade högstadiet 1998 (år 1) och 2000 (år 2), för att man skall kunna göra en jämförelse över tid. Samt att det var under denna period som jag (författaren) jobbade med eleverna i fråga.
- Elever med de lägsta betygen. De elever som ingick i de särskilda undervisningsgrupperna tillhörde samtliga denna urvalsgrupp.

För att ge en tydlig bild av hur utskicken och svaren fördelades följer här nedan två tabeller som visar detta.

Utskick år 1

	Totalt	Behörig	Ej behörig
Utskick	49	42	7
Svar	22	17	5

Utskick år 2

	Totalt	Behörig	Ej behörig
Utskick	51	38	13
Svar	29	20	9

Vad gäller urvalet för fallbeskrivningarna, har jag valt att ta två typexempel som representerar spännvidden för de elever som tillhör gruppen icke behöriga. Det är min kännedom som klassföreståndare för dessa elever, som ligger till grund för fallbeskrivningarna. Jag har valt att presentera en fallbeskrivning från respektive år för även på detta sätt få hela spännvidden i undersökningsgruppen.

3.3 Resultatens tillförlitlighet

Vad gäller resultatens tillförlitlighet så kan man grovt dela upp dessa i en positiv och en negativ sida. Det som talar för att svaren som de tillfrågade har avgivet är riktiga är bl.a att det inte förekommer några kontroversiella eller särskilt värdeladdade frågor i enkäten. Det har med andra ord inte funnits någon vinst med att inte avge riktiga svar. En annan faktor som talar för tillförlitligheten är att det inte finns något större utrymme för missuppfattningar i enkäten, då de flesta frågorna är av karaktären kryssfrågor med tydliga alternativ.

Vad som talar mot undersökningens tillförlitlighet är att av de tillfrågade så var det endast 51% som besvarade enkäten (51 av 100). Vad som ligger bakom ett såpass stort bortfall kan man bara spekulera i, men en del av förklaringen går kanske att finna i följande:

- det var flera år sedan som eleverna slutade på Korsbackaskolan, och känner därför ingen "skyldighet" att besvara frågorna.
- För en del av eleverna, framförallt år 1 av undersökningen, var jag en ny och ganska osynlig person på skolan.

Andra faktorer som kan tala mot tillförlitligheten i undersökningen är att jag inte med säkerhet kan säga om det är de tilltänkta personerna som verkligen besvarat enkäten.

3.4 Källkritik

De källor som jag använt mig av är publicerade böcker och offentliga skrifter (se referenslista), och dessa får nog anses ha god tillförlitlighet. I de fall där det gäller information som jag har fått genom mitt arbete på den aktuella skolan kan jag för tillförlitligheten bara ställa mina personliga garantier för att allt jag återgivet är sanningsenligt.

3.5 Etiska övervägande

Postenkäten som skickades ut bestod av två sidor, på baksidan fanns den enkät som finns beskriven ovan och som även går att finna i bilagorna i slutet av denna uppsats, och på framsidan fanns ett brev som klargjorde att allt material som jag fick skickat till mig skulle behandlas med största sekretess. Jag har även efter avslutat arbete med enkäten och i samråd med min handledare förstört samtliga svar. Vid de jämförelser elever i mellan som gjorts i detta arbete är allt fullständigt avpersonifierat, för att garantera personernas anonymitet.

3.6 Bearbetning och analys

Enkäten skickades ut vecka 14 och jag tog sedan emot svar till och med vecka 24. De svar som inte kommit in vid denna tidpunkt tog jag inte i beaktande (det uppgick till totalt 2 svar som inkom efter ”deadline”). Bearbetningen av enkäterna gjordes helt manuellt. Jag sammanställde svaren per fråga och kategori och förde sedan in dem i de tabeller som redovisas i kapitel 6.1.

Vid analysen eller sammanfattningen av svaren, har jag satt resultaten från denna enkätundersökning i relation till den tidigare forskning som jag redovisar i kommande kapitel.

4. Tidigare forskning

Det har skrivits en hel del om ungdomar som faller utanför ramen och om ungdomars väg in i vuxenlivet. Jag har tittat lite närmre på en del av dessa skrifter. I stora drag kan jag dela upp dem i tre grupper, officiella utredningar (SOU, propositioner, etc.), publicerade böcker/artiklar och tidigare uppsatser skrivna av elever på socialhögskolan. Jag skall här nedan nu helt kort försöka att sammanfatta några publikationer, som jag använt mig av, från respektive kategori.

Från den första kategorien som innefattar bl.a statliga utredningar har jag valt att främst titta på SOU 2000:39 ”Välfärd och skola” och SOU 2003:93 ”Unga utanför”. I den första utredningen diskuteras om skillnaderna i valet till gymnasiet har ökat eller minskat sedan den stora gymnasiereformen i början av 1990-talet. Fokus i denna utredning riktar främst in sig på Stockholm med omnejd, men man kan även dra visa generella slutsatser för landet som helhet. En av slutsatserna i utredningen är att polariseringen, dvs. att barn med högre betyg från grundskolan och från mer välbärgade hem i större utsträckning tenderar att välja studieförberedande gymnasieutbildningar i motsats till de elever med sämre grundskolebetyg och från lägre arbetarklassen som oftast söker in på de yrkesförberedande gymnasieutbildningarna, inte nämnvärt har förändrats. Något som är värt att lyfta fram är den ökade utbildningstiden på de yrkesförberedande programmen,

En viktig förändring är att det slags elever som i slutet av 1980-talet inte gick vidare till gymnasiet utan klarade sig på andra sätt i livet nu som regel hamnar i gymnasieskolan. Detta utgör sannolikt den främsta bakgrunden till det individuella programmets expansion. Elever av den sort som före reformen bara med ansträngning härdade ut under två år på de dåvarande praktiska linjerna har nu svårt att klara tre års studier som dessutom rymmer ett större mått av studieförberedande inslag än tidigare. (SOU 2000:39, sid. 116)

Om man sen tittar på *Unga utanför* så var uppdraget för denna utredning ”att kartlägga gruppen ungdomar i åldern 16-24 år som inte studerar och inte återfinns inom arbetskraften

eller någon annan känd sysselsättning”(Pressmeddelande 11/11-2003, Regeringskansliet).

Studien fokuserar på vad som hänt denna grupp från 1990 fram till 2002 och ger även förslag på förändringar som skulle kunna hjälpa denna utsatta grupp. Några av förslagen berör det område som jag valt att fokusera på, t.ex. har man i utredningen tittat på de individuella programmen då många av de unga som hamnar utanför tillhör gruppen som inte kommer in på några av de nationella programmen på gymnasiet. Av de förslag som handlar om pedagogisk utveckling kan nämnas följande:

De Individuella programmen måste fortsätta att utvecklas mot en ännu större individualisering. Det måste vara elevens behov som styr utbildningsinsatserna och inte utbildningsresurserna som styr elevens möjligheter till individuella lösningar. /---/ Vi föreslår att gymnasieskolans möjligheter att upphandla tjänster från andra aktörer såsom studieförbund och folkhögskolor utökas. För att utöka antalet lärlingsplatser föreslår vi att en särskild förhandlare utses som skall arbeta för att arbetsmarknadens parter träffar avtal även inom icke traditionella lärlingsområden.(SOU 2003:92, sid. 15)

Utredningen föreslår även att utöka och stärka Arbetsförmedlingens möjligheter att arbeta med denna grupp, samt att kommunernas ansvar för ungdomar upp till 20 år skall bli större, detta genom ett ”.../ lagstadgat ansvar att ordna en organisation som aktivt söker upp och stödjer varje individ upp till 20 år /.../”(SOU 2003:96, sid. 14).

Från de böcker och artiklar som jag valt ut vill jag främst belysa artikeln *Inaktivitet och låga inkomster En belysning av 20-24 åringars etableringsproblem på 1990-talets arbetsmarknad*.

Denna artikel använder sig av samma utgångsmaterial som i den ovan nämnda utredningen (SOU 2003:92), men de är lite mer konkreta uppgifter i denna artikel vilket gör den mer lämpad för jämförelser med mina egna resultat som redovisas senare i denna uppsats. De slutsatser som man drar i denna artikel överensstämmer i stort med mina men ett par skillnader går det att lägga märke till.

Till sist vill jag nämna ett par uppsatsarbeten från socialhögskolan som tangerar det område som jag valt att avhandla. Det är främst två sådana uppsatser som jag valt att titta lite närmare på och även om deras syfte varit ett annat så har delar av deras material varit mig behjälpligt i mitt arbete. Dels är det en uppsats som behandlar det individuella programmet (*Individuella programmet – genväg eller skenväg till ett nationellt program*, Cato, Ingmari, Swenzohn, Anna, 2002), dels en som handlar om alternativa utbildningar (*Second chance school i Malmö – en fallstudie*, Holmström, Per-Ola, Kopytek, Isabella, 2003). Den förstnämnda uppsatsen handlar om det individuella programmet. Den ger också svar på hur många av de som går på detta program, sedan söker sig vidare till nationella program. Den andra uppsatsen handlar om hur man i Malmö på second chance school ger individer som inte lyckats med sin ordinarie

skolgång en andra möjlighet. Denna ”skolform” syftar inte endast på att ge individen den pedagogiska biten utan den ser till helheten, dvs. arbets- och boende situationen också

4.1 Fortsatt framställning

I kapitel 5 ger jag en kort introduktion till socialpsykologin, för att sedan lite mer i detalj presentera den symboliska interaktionismen och Erwin Goffmann. Därefter presenteras i kapitel 4 resultatet av den enkät som jag genomfört. I kapitel 6.1 kommer jag att gå igenom fråga för fråga och redovisa fördelningen av enkätsvaren. I kapitel 6.2 gör jag därefter en sammanfattning av de resultat som framkommit i det föregående kapitlet. I det nästkommande kapitlet, 6.3, presenteras två fallbeskrivningar från de olika åldersgrupperna som jag undersökt. Dessa fallbeskrivningar kommer sedan i nästkommande kapitel att analyseras/diskuteras bl.a med hjälp av Erwin Goffmanns teorier.

Som avslutning för jag en diskussion om hela uppsatsarbetet och den problematik som jag försökt att belysa.

5. Teoretisk utgångspunkt

Socialpsykologi är ett hopkok av teorier och inriktningar. Med detta vill jag säga att det råder stor oenighet om vilket sätt som är bäst för att förstå och förklara hur samspelet mellan människor och samhälle fungerar. Man kan dock urskilja fyra tydliga inriktningar inom socialpsykologin (Johansson, 2004). Dessa är 1-den experimentella traditionen, 2-psykoanalysen, 3-socialkonstruktivism och modernitet och 4-den symboliska interaktionismen. Om man börjar med att titta på den experimentella traditionen så kan man i korthet säga att det som kännetecknar denna gren inom socialpsykologin är de tydliga positivistiska kraven på vetenskapligt arbete (ibid.). Det är via experiment som man har kommit fram till sina teoretiska modeller. Det är denna inriktning inom socialpsykologi som är den dominerande. Vad gäller den psykoanalytiska inriktningen vill jag bara nämna att den har sin grund i Sigmund Freuds tankar och arbete. ”Genom att ’läsa’ människors psykologiska problem med utgångspunkt i tankar om hur kulturen satte gränser för begäret, kunde Freud utveckla en teori om relationen mellan individ, grupp och samhälle” (Johansson, 2004, s16). Om man sen tittar på konstruktivismen så är denna något av en reaktion på den i punkt ett nämnda traditionen. ”Konstruktivister ifrågasätter tanken att det skulle gå att konstruera teorier som har universell giltighet” (Ibid. s22). Den fjärde och sista inriktningen inom socialpsykologin, den symboliska interaktionismen, har jag tillsammans med min handledare

valt som teoretisk grund för mina analyser av vad som skett med de elever som ingått i undersökningen. Jag kommer här nedan att lite utförligare presentera denna inriktning inom socialpsykologin.

5.1 Den symboliska interaktionismen

Uttrycket symbolisk interaktionism dök för första gången upp 1937, men redan i början av 1900-talet växte tankarna fram som kom att forma denna tradition inom den moderna socialpsykologin. En av föregångarna inom denna tradition var George Herbert Mead, och en av hans grundtankar är att ”det är i den sociala relationen människan skapas” (Johansson, 2004, s19). Han fäster inte så stor vikt vid det förflutna utan han fokuserar mer på nuet eller som Johansson (2004) uttrycker det ”Till skillnad från psykoanalysen/.../fokuserar interaktionismen nuets inverkan på det förflutna; hur människor rekonstruerar sin historia och skapar nya berättelser om sig själv och andra signifikanta personer.”(s 84). Det är genom att ”se sig själv med den andres ögon”(ibid, s 84) som man ger sig själv förutsättningen för att skapa sig en identitet. Mead tillhör den äldre generationen av interaktionister, och det är främst nästa generation av interaktionister som jag valt att fokusera på och främst bland dessa är en man vid namn Erwin Goffmann. Jag kommer här nedan att närmare presentera honom och främst de teorier som han presenterar i sin bok *Jaget och maskerna*.

5.2 Erwin Goffmann, (*Jaget och maskerna*)

Grundtanken i Goffmanns teorier är att människan till stor del bestäms av den situation hon befinner sig i. Han tar dessa situationer och jämför dem med ett scenframträdande, och det är också från scenen, eller teatervärlden, som han hämtar många av de begrepp som han använder sig av (teatermetaforen). Människan har en *roll* (eller flera) att spela på vardagslivets scen, men denna *roll* är inte som i ett scenframträdande bestämt av ett manus utan påverkas hela tiden av hur omgivningen reagerar på den *roll* som man gestaltar. Att, för individen, förmedla denna roll sker främst genom två slag tecken eller signaler; *sänder ut* (give expression) och *överför* (give off expression). Att sända ut handlar om individens verbala förmåga att uttrycka sig medan att överföra handlar om gester och mimik. Rollerna som människan spelar styrs bl.a av scenens utformning, vilka rekvisita finns där och vilka är *medaktörerna* och inte minst vilken reaktion man för från *medaktörerna* och *publiken*. Dessa reaktioner från *publik* och *medaktörer* kan påverka individen så till den grad att hon kan koma att visa upp egenskaper som hon inte vill ha. Man kan helt enkelt tvingas in i en icke önskvärd *roll*. Detta kan vara ett problem för tonåringar som hela tiden söker och testar. De kan hamna i

situationer som de egentligen inte önskar (kamrattryck). De flesta människor lyckas dock att upprätthålla sin önskvärda *roll* och klarar av att styra sitt handlande så att *publiken* skall få den uppfattning om personen som man önskar.

Människan uppträder dock inte likadant i alla sammanhang utan man upprättar en rad olika roller för olika situationer. Redan från tidig ålder lär sig individen att skilja på sina olika roller och sig själv (Johansson, 2001/ Arnstad, 2004). Kunskapen hos individen om dessa roller skiljer sig. Goffmann pratar om den *ärliga* och den *cyniska* aktören. Den *ärliga* aktören är en individ som inte förstår att det är en roll som hon spelar, medan den *cyniska* aktören är fullt medveten om sin roll och har ”stor distans till hur man uppträder och upplever sig själv”(Johansson, 2004, s 87). Att vara en *cynisk* eller *ärlig aktör* kan skifta med tiden. Man kan gå från *ärlig* till *cynisk* aktör när man utvecklas så som jag ovan nämnt. Men man kan också gå från att vara en *cynisk* till en *ärlig* aktör. Detta sker när man fullständigt går upp i sin roll och helt tappar distans.

Jag har tidigare nämnt begreppen *medaktörer* och *publik*, och kommer här närmast att förklara dessa lite mer ingående. Skillnaden mellan *medaktörer* och *publik* ter sig ganska självklar på en teaterscen men i verkliga livet kan det vara lite svårare. Det är nog snarast som så att det pendlar mellan vilka som är *medaktörer* och *publik*. Det är bara de som man i den givna situationen direkt interagerar med som är att betraktas som *medaktörer*, de övriga är då att betraktas som *publik*, Men att betraktas som den ena eller andra kan förändras på ett ögonblick. *Aktören* kan också, enligt Goffmann, bli *publik*. Detta ”/.../genom att i efterhand i sitt inre reflektera över hur ens handlande kan ha uppfattats”(Arnstad, 2004).

Ett annat begrepp hos Goffman som jag vill lyfta fram är *främre* och *bakre regioner*. Den *främre regionen* är den plats där man spelar upp den *roll* man tänkt sig. Den kännetecknas av en stor självkontroll, här är det viktigt ett man upprätthåller normer. Den *bakre regionen* är den plats där man kan släppa lite på sina roller och där man, utanför offentlighetens ljus kan ta en paus ifrån de krav som ställs på individen.

Goffmann skriver också om fenomenet stigmatisering. När människors bakgrund redan på förhand är känd av folk som man ännu inte mött, och denna kända del av en persons bakgrund är av negativ karaktär så riskerar man att bli stigmatiserad vid dessa möten.

Jag kommer längre fram i denna uppsats att diskutera Goffmann och hans teorier. Jag kommer då att använda mig av dem för att försöka att ge en förklaring till mina undersökningsresultat. I denna diskussion kommer jag även att mer ingående titta på de olika begrepp som jag kort presenterat här ovan.

6 Resultatredovisning

I detta kapitel presenterar jag inledningsvis resultaten för var och en av frågorna i den enkät som jag använt mig av. Detta följs av en kort sammanfattning av dessa resultat. I slutet av detta kapitel redovisar jag två fallbeskrivningar och en analys.

6.1 Resultat av undersökningen

Som tidigare har nämnts så var antalet svar i undersökning 51 st. Bland dessa 51 svar så kom 22 st av dem från elever som gick ut 1998 och 29 st från elever som gick ut 2000. I resultatredovisningen nedan refererar jag till dessa båda grupper som år 1 respektive år 2. Jag har även slagit ihop svaren på en del frågor. Vad gäller fråga 2 och 3 så kan dessa båda frågor besvaras genom de kategorier som redovisas i tabell 2. När vi sen kommer till fråga 6 och 10 så har svaren på dessa båda frågor slagits samman då kombinationen av de svar som angivits på frågorna om arbetet och försörjning givit mig svaret på de tillfrågades sysselsättning. Efter varje fråga i resultatredovisningen kommer en förklaring till tabellen samt en kort kommentar till resultatet. En sammanfattning med jämförelser med andra undersökningar följer efter resultatredovisningen.

6.1.1 Fråga 1 – Högstadietbetyg

	Behöriga Abs.tal(%)	Ej behöriga Abs.tal(%)	Totalt Abs.tal(%)
År 1	17 (77)	5 (23)	22 (100)
År 2	20 (69)	9 (31)	29 (100)
År 1 & 2	37 (73)	14 (27)	51 (100)

Förklaring: Abs.tal – Absoluta tal

Kommentar: Tabellen visar att andelen behöriga till gymnasiet sjunker från år 1 till år 2 bland de svarande är inget som förvånar då resultatet för både Kävlinge kommun och riket som helhet redovisar samma tendens (<http://www.jmftal.artisan.se>). Att andelen behöriga bland de svarande är lägre än de som redovisas i den ovan nämnda undersökningen förklaras av att mitt urval var de elever som hade de lägsta betygen i respektive årskull.

6.1.2 Fråga 2 & 3 – Gymnasiestudier

År 1	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Nat. prg.	71 (12)	20 (1)	59 (13)
Nat. Prg. Avhopp	24 (5)	20 (1)	27 (6)
Ind. prg. till Nat. prg	-	-	-
Ind. prg	-	40 (2)	9 (2)
Ind. prg. Avhopp	-	20 (1)	5 (1)
Summa:	100 (17)	100 (5)	100 (22)

År 2	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Nat. prg.	95 (19)	11 (1)	69 (20)
Nat. Prg. Avhopp	-	-	-
Ind. prg. till Nat. prg	-	44 (4)	14 (4)
Ind. prg	-	11 (1)	3 (1)
Ind. prg. Avhopp	5 (1)	33 (3)	14 (4)
Summa:	100 (20)	100 (9)	100 (29)

År 1 & 2	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Nat. prg.	84 (31)	14 (2)	65 (33)
Nat. Prg. Avhopp	14 (5)	7 (1)	12 (6)
Ind. prg. till Nat. prg	-	29 (4)	8 (4)
Ind. prg	-	21 (3)	6 (3)
Ind. prg. Avhopp	3 (1)	29 (4)	1 (5)
Summa:	100 (37)	100 (14)	100 (51)

Förklaring:

*abs.tal (absoluta tal)

*Nat.prg (nationellt program)

*Ind.prg (individuellt program)

*Ind.prg till Nat.prg (de elever som gått från ett å på individuellt program för att sedan börja på ett nationellt program när de uppnått full behörighet.)

*Att det finns obehöriga som kommit in på nationella program där det krävs behörighet förklaras av att dessa två fall kommit in på sina respektive nationella program genom så kallad fri kvot (i korta drag kan man om särskilda skäl föreligger söka in utan att vara behörig, för utförligare förklaring se gymnasieförordningen).

Kommentar: Tabellen visar att tendensen i min undersökningsgrupp stämmer överens med Kävlinge kommun som helhet, och den är att andelen elever som går från grundskolan till ett nationellt program ökar från år 1 till år 2. Ser man sedan på hela landet så har dessa siffror stått stilla under motsvarande period (<http://www.jmftal.artisan.se>). Det är inte så att läget är bättre i Kävlinge än i resten av landet utan snarare så att Kävlinge under denna period knappar in på riksgenomsnittet. Något som man dock bör lägga märke till är att det bland de obehöriga eleverna sker en större utkristallisering från år 1 till år 2. Till år två så ökar både andelen elever som går vidare till nationella program men även andelen elever som hoppar av det individuella programmet.

6.1.3 Fråga 4 - Eftergymnasiala studier

År 1	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Stud.	6 (1)	-	5 (1)
Ej stud.	88 (15)	100 (5)	90 (20)
Stud. Avhopp	6 (1)	-	5 (1)
Summa:	100 (17)	100 (5)	100 (22)

År 2	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Stud.	5 (1)	-	3 (1)
Ej stud.	95 (19)	100 (9)	97 (28)
Stud. Avhopp	-	-	-
Summa:	100 (20)	100 (9)	100 (29)

År 1 & 2	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Stud.	5 (2)	-	4 (2)
Ej stud.	92 (34)	100 (14)	94 (48)
Stud. Avhopp	3 (1)	-	2 (1)
Summa:	100 (37)	100 (14)	100 (51)

Förklaring:

*abs.tal (absoluta tal)

Som eftergymnasiala studier räknar jag studier på universitet och/eller högskola, ej andra former av utbildningar, dessa redovisas i förekommande fall under nästa punkt (annan utbildning).

Kommentar: Tabellen visar att andelen elever som fortsatte till eftergymnasiala studier är i mitt urval klart under genomsnittet (<http://www.jmftal.artisan.se>). En viktig bidragande orsak till att denna siffra ligger så lågt som den gör är återigen att urvalet i min undersökning främst riktar sig till de mindre studiemotiverade eleverna samt de som av olika skäl haft svårigheter att klara av sin skolgång.

6.1.4 Fråga 5 - Annan utbildning

År 1	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Lernia	6 (1)	60 (3)	18 (4)
Komvux	12 (2)	-	9 (2)
Lärling	12 (2)	-	9 (2)
AF	6 (1)	-	5 (1)
Annan	5 (1)	-	5 (1)
Ingen	59 (10)	40 (2)	55 (12)
Summa:	100 (17)	100 (5)	100 (22)

År 2	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Lernia	-	11 (1)	3 (1)
Komvux	10 (2)	-	7 (2)
Lärling	-	11 (1)	3 (1)
AF	-	-	-
Annan	10 (2)	11 (1)	10 (3)
Ingen	80 (16)	67 (6)	76 (22)
Summa:	100 (20)	100 (9)	100 (29)

År 1 & 2	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Lernia	3 (1)	29 (4)	10 (5)
Komvux	11 (4)	-	8 (4)
Lärling	5 (2)	7 (1)	6 (3)
AF	3 (1)	-	2 (1)
Annan	8 (3)	7 (1)	8 (4)
Ingen	70 (26)	57 (8)	67 (34)
Summa:	100 (37)	100 (14)	100 (51)

Förklaring:

*abs.tal (absoluta tal)

*Lernia – yrkesutbildning i Lernias regi betald av Kävlinge kommun, inom ramen för Individuella programmet (IV)

*Komvux – diverse kurser i Komvux utbud, till stor del för att ge behörighet till högre studier

*Lärling – Att på traditionellt sätt lära till ett yrke, kontakten till detta förmedlad via IV

*AF – utbildning anordnad av arbetsförmedlingen, typ "söka jobb kurs"

*Annan – Utbildning anordnad av annan huvudman, till största delen specialistutbildning anordnad av Försvarsmakten (ex. utbildning för utlandstjänst, fordonsutbildning etc.)

*Ingen – ingen angiven utbildning

Kommentar: Tabellen visar att något som man bör lägga märke till är att det i gruppen som inte var behörig till gymnasieskolan finns en stor andel som utbildat sig utanför det gängse utbildningssystemet. En stor del av dessa utbildningar har initierats och betalats av Kävlinge kommun via det individuella programmet på orten.

6.1.5 Fråga 6 & 10 – Sysselsättning

År 1	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Arbete	71 (12)	100 (5)	77 (17)
Utbildning	12 (2)	-	9 (2)
Sysselsättning	82 (14)	100 (5)	86 (19)
Arbetsökande	18 (3)	-	14 (3)
Summa:	100 (17)	100 (5)	100 (22)

År 2	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Arbete	60 (12)	44 (4)	55 (16)
Utbildning	15 (3)	44 (4)	24 (7)
Sysselsättning	75 (15)	89 (8)	79 (19)
Arbetsökande	25 (5)	11 (1)	21 (6)
Summa:	100 (20)	100 (9)	100 (29)

År 1 & 2	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Arbete	65 (24)	64 (9)	65 (33)
Utbildning	14 (5)	29 (4)	18 (9)
Sysselsättning	78 (29)	93 (13)	82 (42)
Arbetsökande	22 (8)	7 (1)	18 (9)
Summa:	100 (37)	100 (14)	100 (51)

Förklaring: *abs.tal (absoluta tal)

*Arbete – de individer som vid insamlandet av enkäterna (2004-06-01) hade ett arbete, dvs. försörjningen bestod till huvudsaklig del av inkomst från förvärvsarbete.

*Utbildning – de individer som studerade på heltid vid insamlandet av enkäterna.

*Sysselsättning – summan av de två ovan nämnda grupperna

*Arbetsökande – de individer som vid insamlandet var inskrivna på arbetsförmedlingen och vars huvudsakliga försörjning bestod av en eller flera av följande: A-kassa, KAS, Föräldrar, Socialbidrag.

Kommentar: Tabellen visar att andelen individer med arbete (dvs. förvärvsarbete som huvudsaklig inkomstkälla) sjunker från år 1 till år 2 följer de tendenser som syns på arbetsmarknaden som helhet vad gäller denna ådersgrupp. Det som är intressant är att jämför man sysselsättningsgraden mellan gruppen behöriga och icke behöriga så är den mycket högre hos den senare.

6.1.6 Fråga 7 & 8 - Familj / Barn

År 1	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Sambo / Gift	24 (4)	20 (1)	23 (5)
Barn	12 (2)	-	9 (2)
År 2	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Sambo / Gift	10 (2)	11 (1)	10 (3)
Barn	-	11 (1)	3 (1)
År 1 & 2	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Sambo / Gift	16 (6)	14 (2)	16 (8)
Barn	5 (2)	7 (1)	6 (3)

Förklaring: *abs.tal (absoluta tal)

Kommentar: Tabellen visar att antalet svar på denna fråga i enkäten var allt för få för att kunna dra några riktiga slutsatser, men det som man kan skönja är att det inte förekommer någon större skillnad mellan grupperna, förutom det att den två år äldre gruppen av naturliga skäl kommit lite längre vad gäller ”familjebildande”. Jag var lite osäker på vad denna fråga skulle ge redan när jag skrev in den i enkäten, men jag lät den vara kvar till viss del tack vara min egen nyfikenhet på vad som hänt ”mina” elever.

6.1.7 Fråga 9 - Boende

År 1	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Lägenhet	47 (8)	60 (3)	50 (11)
Villa	12 (2)	20 (1)	14 (3)
Eget boende	59 (10)	80 (4)	64 (14)
Föräldrahemmet	41 (7)	20 (1)	36 (8)
Summa:	100 (17)	100 (5)	100 (22)

År 2	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Lägenhet	20 (4)	33 (3)	24 (7)
Villa	-	-	-
Eget boende	20 (4)	33 (3)	24 (7)
Föräldrahemmet	80 (16)	67 (6)	76 (22)
Summa:	100 (20)	100 (9)	100 (29)

År 1 & 2	Behöriga % (abs.tal)	Ej behöriga % (abs.tal)	Totalt % (abs.tal)
Lägenhet	32 (12)	43 (6)	35 (18)
Villa	5 (2)	7 (1)	6 (3)
Eget boende	38 (14)	50 (7)	41 (21)
Föräldrahemmet	62 (23)	50 (7)	59 (30)
Summa:	100 (37)	100 (14)	100 (51)

Förklaring: *abs.tal (absoluta tal)

Kommentar: Tabellen visar inga uppseendeväckande siffror, att den något äldre gruppen till större del flyttat hemifrån faller sig bara naturligt. Något som kan vara värt att notera är att gruppen med de ej behöriga i något högre utsträckning flyttat till ett eget boende. Detta hänger troligtvis till stor del ihop med att samma grupp också har en större andel förvärvsarbetande, därav skapas den ekonomiska möjligheten till ett eget boende.

6.2 Sammanfattning av svaren

Vad har då hänt med eleverna från Korsbackaskolan? Den enskilda fråga som är mest intressant att titta på är vad de gör idag, hur ser sysselsättningen ut för denna grupp? Om man tittar på den sammanställda tabellen för fråga 6 och 10 ser man att sammanlagt 18 % av de tillfrågade befinner sig utanför eller mellan jobb/utbildning. Denna siffra är något högre än riksgenomsnittet, och där kan finnas flera av förklaringar till just detta. Det som för min undersökning är intressant är att siffrorna för de som befinner sig utanför är lägre för de icke behöriga än för de som var behöriga till gymnasiet. Det är en ganska stor skillnad mellan dessa båda grupper, 7% respektive 22%. En av förklaringarna till detta kan vara att i gruppen icke behöriga från år 2 så studerar fortfarande 44% på gymnasiet. Detta beroende på att dessa elever använt ett år på att läsa upp sin behörighet på det individuella programmet.

En annan siffra som man bör lägga märke till är att det bland de icke behöriga från år 1 inte finns någon som hamnat utanför arbetsmarknaden, samtliga elever i denna kategori har idag fast anställning. Av de 5 eleverna som saknade behörighet till gymnasiet år 1, så fick 3st yrkesutbildning via Lernia, en av dem började jobba på sin pappas firma och den femte kom in på ett nationellt program via sk frikvot. Något som bör uppmärksammas just kring dessa elever är att de var "färdigutbildade" och hade fast anställning mindre än tre år efter det att de gått ut grundskolan. Dessa elever vann i tid räknat gentemot sina jämgamla kamrater som gick den traditionella vägen via en gymnasieutbildning. Detta går emot de siffror som redovisas i artikeln *Inaktivitet och låga inkomster...* där man bla konstaterar att "...sysselsättningen hade sjunkit och att arbetslösheten ökat för lågutbildade, d.v.s de som saknade gymnasieutbildning" (Olofsson, 2004, s. 3).

Ytterligare en av de uppväxtfaktorer som jag valt att titta närmare på är boende (fråga 9). Tendenserna är desamma här som i frågan ovan. Det är en större del av de icke behöriga som skaffat sig ett eget boende. Tittar man på skillnaderna mellan de från år 1 och de från år 2 så ser man att de förstnämnda i större utsträckning flyttat till eget boende, detta faller sig tämligen naturligt då denna grupp är två år äldre.

Om man sen tittar närmre på hur det ser ut kring frågorna om utbildning så finns där ett par väldigt intressanta punkter att lägga märke till. Om man börjar med att göra en jämförelse mellan år 1 och år 2, så ser man att det är en betydligt större andel av eleverna som fullföljer sin utbildning på gymnasiet under år 2 än under år 1. Det är också som tidigare nämnts, ett större antal elever som kommer in på de nationella programmen bland eleverna från år 2. Det är dock när man sätter dessa siffror i jämförelse med sysselsättningsgrad (se ovan), som man kan uttyda något anmärkningsvärt. Gruppen från år 2, som till större del fullföljt sin gymnasieutbildning, har en lägre sysselsättningsgrad än eleverna från år 1. Det är även så att eleverna från år 1 har en större andel som utbildat sig utanför gymnasieskolan. Just dessa utbildningar (Lernia och lärlingutbildningar) utanför den traditionella gymnasieskolan har, i samtliga fall i denna undersökning, lett fram till fast anställning. Detta rimmar väl med de slutsatser som dras i SOU 2003:92 där man konstaterar att "Vi föreslår att gymnasieskolans möjligheter att upphandla tjänster från andra aktörer/.../utökas"(SOU 2003:92, s. 15).

Slutligen vill jag bara kort försöka att knyta ihop resultatet av denna undersökning utifrån mitt syfte och min frågeställning: Vilken skillnad finns mellan grupperna (behöriga / icke behöriga). Jag kan konstatera att det inte spelat någon större roll om man lyckats eller inte på grundskolan. Gruppen som inte nådde målen i grundskolan har som helhet klarat sig lika bra om inte bättre än den grupp som klarade samma mål. Det föreligger heller inte någon större skillnad i hur snabbt de kommit fram till de ovan presenterade målen.

6.3 Fallbeskrivningar

6.3.1 Fall 1 – A. Nonym (kallad A)

A föddes 1982 och växte upp med en storasyster under normala förhållande i Kävlinge. Både mor och far jobbade och familjen bodde i en villa. A hade aldrig särskilt lätt för sig i skolan men det var först när han kom upp på högstadiet som de riktiga problemen började. När A redan i till hösten i årskur 8 fick ett antal icke godkända i betyg så började så smått uppgivenheten och skoltröttheten att sätta in. Trots stödåtgärder i kärnämnen så nådde han inte målen under den nästkommande terminen heller. De uteblivna resultaten tillsammans med inträdet i puberteten gav en reaktion för A's skolgång. Han fick allt svårare att koncentrera sig på lektionerna och allt oftare så ledde detta till att han antingen störde sina klasskamrater eller så uteblev han från lektionerna. Allt detta ledde så småningom fram till att A placerades i en liten undervisningsgrupp tillsammans med elever med liknande problematik. I denna grupp fann A en trygghet och hans närvaro i skolan ökade till i det närmaste 100%. Dessa åtgärder och A ökade trivsel i sin skolsituation under hans sista tid i grundskolan (1 ½ termin) hade en viss positiv effekt på hans studieresultat. I stället för att gå ut grundskolan med en majoritet av sina ämnen icke godkända, så klarade A att läsa så pass effektivt att han fick godkänt i två tredjedelar av sina ämnen. Dock var luckorna och svagheterna i ett av kärnämnen så stora att han inte blev behörig för gymnasieskolan. Detta resulterade i att han i stället hamnade på det individuella programmet i kommunen. Väl här fick han prova på att praktisera fyra dagar per vecka och läsa en dag. Efter två år på det individuella programmet så var han fortfarande inte behörig för ett nationellt gymnasieprogram, men han var säker på vad han ville syssla med. Yrkesvägledaren på det individuella programmet anordnade då så att A fick en utbildning som bilplåslagare via Lernia (en utbildningstid på 14 månader). Efter detta så har A fått fast anställning på en bilverkstad och är idag på jakt efter en egen lägenhet.

6.3.2 Fall 2 – I. Nkognito (kallad I)

I föddes 1983 och växte upp som äldsta syskonet av tre tillsammans med sin mor. Han träffade aldrig sin far under sina uppväxtår. Under de första fem levnadsåren föds även hans syskon, alla med olika fäder. Under hela sin uppväxt saknas en fast fadersfigur i familjen. Ett av syskonen fosterhemsplaceras när I är 11 år. Det är ungefär vid samma tidpunkt som I själv har stora problem med sin egen skolgång för första gången. Han klarar inte av att gå i vanlig klass på mellanstadiet utan får under två års tid gå i skola på kommunens skoldaghem. Efter denna period på skoldaghemmet så återgår I till vanliga skolan, men börjar i en klass lägre än vad han har ålder till. De sista två årens skolgång på mellanstadiet går inte helt utan problem men han klarar sig. På hemmafronten är det ständiga gräl med modern som präglar vardagen. När I sen börjar på högstadiet så kommer han med nya klasskamrater och han klarar sig hyfsat väl under det första året. Det är när han börjar årskurs 8, och kraven på att prestera ökar, som han börjar att återigen halka efter i skolarbetet. Fritiden tar också upp allt mer tid. I har förvisso redan under sommaren mellan mellan- och högstadiet börjat att dricka öl och sprit på helgerna, han tillhör även de elever som tidigt börjat röka. Han är väldigt noga med att hålla sig ifrån andra typer av droger då en morbror avlidit av sitt missbruk när I var liten. Åter till skolsituationen, I presteras som sagt allt sämre i skolan och hans frånvaro blir större och större. Inför årskurs 9 har det redan tillsammans med I och hans mor diskuterats om I skall gå i den särskilda undervisningsgrupp som finns på skolan, och till höstens terminsstart börjar I i denna grupp. Under hösten ökar I's frånvaro och han visar större och större uppgivenhet över sin skolsituation. På fritiden är I, med sitt heta temperament inblandad i ett flertal slagsmål ute på byn, och ett par av dessa hamnar så småningom på polisens bord som misshandelsärenden, här återfinns I både som offer och förövare. Skolsituationen urartar mer och mer och under den avslutande vårterminen på högstadiet är I's frånvaro så hög som upp till 75%. Han avslutar sin skolgång på grundskolan med att gå ut utan några betyg över huvudtaget. Han skrivs in på individuella programmet på hösten 2000, men läser inte upp några ämne eller betyg, utan praktiserar fem dagar i veckan. Praktiken är förlagd till en bilverkstad och den handledare som I får här stämmer det mycket bra överens med. Denna praktikplats/lärlingsplats leder till en 2½ år lång utbildning för I, och den resulterar till slut i att I kan få jobb på en annan bilverkstad tack vare sin "lärlingsutbildning". På den privata sidan har det fortsatt att vara lite turbulent under denna period. Bråken med mamman fortsätter, och under vissa perioder bor I hos kompisar, men han sköter sitt arbete och sin lärlingsplats utmärkt. I's heta temperament, speciellt i samband med alkohol, gör sig återigen påmint. Han befins skyldig till misshandel och döms till skyddstillsyn. Detta beteende

återkommer och återigen döms han till skyddstillsyn, denna gång även med samhällstjänst. I bestämmer sig för att sluta att dricka alkohol. Under hela denna period från årskurs 8 fram till idag har I haft kontakt med en kontaktperson på kommunens socialtjänstens ungdomsprojekt. Tillsammans med denna kontaktperson har I sökt upp sin far som han aldrig träffat. Det visar sig att I även har tre halvsyskon som bor med I's far och hans familj. Under de första åren är kontakten med I's far sporadisk men under det senaste året har kontakten intensifierats. Under vintern 2003/2004 flyttar I hemifrån (och även ut från byn) och klarar sig numera bra med en fast anställning.

6.3.3 Analys

I denna analys kommer jag inte enbart att titta på de fallbeskrivningar som jag nyss presenterat, utan jag kommer även att referera till andra elever i den elevgrupp som svarat på enkätundersökningen. Denna analys är inget heltäckande svar på hur och varför, utan skall endast ses som en av flera möjligheter till att ge svar på dessa frågor.

Om vi börjar med att titta på skolan och dess miljö så ligger mycket av ”ingångsvärdena” utanför de flesta deltagarnas kontroll. Med detta menar jag att den fasta struktur som finns i skolan i stort inte går att påverka för eleverna. De kan inte välja vilka ämnen de skall läsa, de kan inte välja sina lärare, de får i väldigt liten omfattning välja sina klasskamrater. De är i helt enkelt satta att *agera* i en *inramning* som de inte själv kunnat påverka. Den enda direkta input på sin medverkan de har är hur de spelar sin *roll*. Men som jag nämnt tidigare i kapitel 3 så kan bara den *cyniska aktören* göra dessa val. För den *ärliga aktören* återstår bara i stort att spela den *roll* som finns till hands. Om vi då tittar lite närmare på de fall som jag beskrivit ovan så skulle jag vilja påstå att de under hela sin högstadietid varit *ärliga aktörer* vad gäller de *roller* de haft i skolan. Deras *roll* eller rättare sagt deras *rollmanuskript* skrevs innan de började på högstadiet. De har via överlämnandesamtal mellan de olika stadierna i skolan bara alltmer stärkts och bekräftats i sin roll som de elever som inte riktigt når upp till de kriterier som man använder sig av i skolan. Det går till och med så långt ibland att jag skulle vilja påstå att man från skolans sida *stigmatiserar* dessa elever, man låser dem i deras *roll* som ’mindre lyckade’. Till dessa kriterier räknar jag de, ibland, mätbara resultat som eleverna skall uppnå vad gäller läsa skriva och räkna. Så småningom (fr.o.m högstadiet) kommer även de enskilda ämnenas betygskriterier in i bilden. Deras klasskamrater har alltid kunnat fråga dessa elever ”vad hade du på provet”, och samtidigt vetet att de själv hade bättre. Lärarna har redan innan eleven börjat haft en förberedelse på att det inte kommer att gå bra för honom (återigen överlämnande). Det är bl.a dessa faktorer som gör att dessa elever inte själva har så stor

inverkan på sina egna *roller* i skolan, i alla fall inte vad avser deras chans att bli bättre elever. Den påverkan som dess elever har haft har i stället varit att förstärka dessa roller. Därigenom har de inte riskerat ett misslyckande i sin *roll*. Hade de däremot haft möjlighet få lite distans till sin egen *roll*, att kunna betrakta den lite grand från sidan (*cynisk aktör*), så hade de kanske kunnat ändra sig och i träda en annan *roll*. Detta har de dock haft småmöjligheter till på den *scen* och med de *medaktörer* och den *publik* de haft. Det är min fasta övertygelse att den *scen* som en skola eller en klass utgör, mer eller mindre alltid måste ha någon som innehar denna *roll* av den minst lyckade eleven. Eleverna på en högstadieskola bedöms hela tiden och ofta inför mer eller mindre öppna dörrar. De har ständigt läxförhör och prov som skall graderas och bedömas.

Jag nämnde ovan av den enda chans, eller en av få, som dessa elever haft att påverka sin *roll* i skolan har varit att förstärka den. Detta kan ta sig många uttryck, men för de elever som jag valt att beskriva har det visat sig i skolk, att inte göra läxor att inte svara på frågor och i vissa fall till slagsmål och skadegörelse. De har blivit så fast i sina *roller* att den förmåga de tidigare haft att ibland glida ur denna *rollen*, inte längre finns kvar.

Vad är det då som gjort att de lyckats bryta detta mönster. Som resultatet av enkätundersökningen visar så klarar sig de elever som inte nådde behörighetskraven i högstadiet lika bra i dag som de elever som klarade kraven. Min uppfattning är de elever som fått chansen att 'börja om' på det individuella programmet, sakta men säkert lyckats bryta sig loss från sina gamla *roller*. Denna möjlighet har getts delvis för att omgivningen inte längre haft samma förväntningar på dem. Den *scen* där de nu istället skall agera har helt annan *inramning*. Borta är alla de gamla förväntningar som både publik och delvis *medaktörer* haft på dem. Alla förväntningar från *medaktörerna* försvinner givetvis inte, de konfronteras med en del av eleverna som de gått iskolan med tidigare, men skillnaden är att nu är de alla i samma situation. *Rollen* som den mindre lyckade eleven finns inte längre kvar då alla andra elever i klassen också tillhört denna grupp. Helt plötsligt agerar alla på samma villkor. Under sina år på det individuella programmet så får dessa elever möjlighet att prova på arbetslivet och här öppnas nya möjligheter för dem. Nu är det en ny *publik* och med nya *medaktörer* som de skall agera med. Omgivningens krav är nu helt olika de krav de ställts inför tidigare och det sätt som dessa elever tidigare agerat på funkar inte längre. Deras invanda *roller* bryter tvärt mot de spelregler som gäller på denna nya *scen*. Denna brist på *taktkänsla* gör att de tvingas att ifrågasätta hur de presenterar sig själv, deras *roll*. Det är dessa *kritiska situationer* som först förvirrar men sen så småningom hjälper eleverna att forma sina nya *roller*. Det är när de nått så här långt som man kan se att de kan ta staget från den *ärliga aktören* till den

cyniska aktören. Men jag är inte säker på att de skulle klara av att redan nu hamna i en ren klassrumssituation igen. Jag tror att det finns viss risk för att man återigen skulle ta på sig sin tidigare *roll*, men nu förhoppningsvis med möjlighet att ta sig ur den när man inte längre befinner sig i klassrummet. Det kommer inte att bli som tidigare då t.ex. I.Nkognito lät *rollen* från skolan spilla över i hela hans tillvaro.

Något som har varit intressant i den enkätundersökning som jag gjort är att de som verkar ha klarat sig sämst sedan högstadiet är de elever som kom in på gymnasiet men som sedan hoppade av. En möjlig förklaring till detta kan vara att de elever som jag ovan beskrivit inte längre funnits kvar på *scenen* när det har handlat om gymnasiestudier. Då är det i stället andra som fått ikläda sig denna *roll*. Detta skulle i så fall stärka min tro om att det alltid finns ett visst antal *roller* som skall spelas, framförallt i en situation med så fastlagd *inramning* som skolan har.

7. Avslutning

Hur skall man då avrunda och avsluta ett sådant här arbete. Jag kommer i denna avslutning att blanda och ge från de tidigare kapitlen. Om man skall börja med att titta på resultatet av enkätundersökningen så var jag något överraskad av resultatet, och detta på mer än ett sätt. Om man börjar med att titta på hur det gått för de icke behöriga eleverna i jämförelse med de behöriga så var det ingen större skillnad på hur de har det i dag. Om man kan se någon tendens så är det snarast som så att det gått lite bättre för de icke behöriga än för de som kom in på gymnasiet.

- Vad är det då för mening med att gå i skolan, om det inte lönar sig?

Ja, nu är det inte så enkelt, utan man skall väl se på lite mer hur de lika grupperna klarat sig och vad de har för förutsättningar längre fram. Det går ju som bekant inte att summera ett liv förrän det är över. Om vi tittar på de som gått på gymnasiet så har de skaffat sig en möjlighet att gå vidare i det svenska utbildningssystemet. Denna möjlighet finns inte för de som inte gått en gymnasieutbildning. För dessa finns bara möjligheten att fortbilda sig genom sitt jobb. De har å andra sidan fått en gedigen yrkesutbildning och i många fall kommit ut på arbetsmarknaden tidigare än sina kamrater som utbildat sig på gymnasiet.

- Vilka är då vinnarna mellan dessa båda grupper?

Jag tror inte att jag kan utse någon vinnare mellan dessa grupper i mellan. Vad jag däremot kan göra är att visa på vilka de stora förlorarna är. Det är de elever som börjar på gymnasiet och inte vet vad de vill. De kommer till gymnasieskolan utan motivation och antingen väljer de att hoppa av eller så når de inte upp till de krav som ställs på dem där och så tvingas de sluta.

Detta är framförallt dessa elever som vi hittar bland de arbetslösa ungdomarna i Kävlinge kommun.

De elever som jag tidigare nämnt som inte når behörighetskraven för gymnasiet klarar sig huvudsakligen vidare här i livet via två vägar (i alla fall enligt resultaten i min enkät). Dessa tvåsätt är att de via praktikplatser och sedermera yrkesutbildning via annan utbildare än gymnasiet når fram till en fast anställning eller så tar man vägen via ett kompletterande år på individuella programmet och sedan in på ett nationellt program på gymnasiet (och sedan förhoppningsvis vidare till en anställning). De som klarar sig vidare enligt den första vägen gör detta trots det som många undersökningar visar, nämligen att kompetenskraven från arbetsgivarnas sida ökar. Detta i kombination med att flera tidigare lågkompetensyrken bortrationaliseras eller flyttar utomlands betyder att arbetslösheten för denna grupp ökat. Ett annat resultat som jag tycker är väldigt tydligt i denna undersökning är att vi i Sverige inte har en skola för alla. Dessa elever som jag följt, och som jag refererar till som icke behöriga, har misslyckats gång på gång när de befunnit sig inom det ordinarie skolsystemet. Det är först när de får chansen utanför den vanliga skolan som de lyckas och gör bra ifrån sig. Dessa tankar, att den befintliga skolan inte lämpar sig för alla ser man även i andra utredningar där det bl.a sägs: ”Det måste vara elevens behov som styr utbildningsinsatserna och inte utbildningsresurserna som styr elevens möjlighet till individuella lösningar” (SOU 2003:92, s.15)

7.1 Slutord

Om vi tittar på resultaten så blev jag som jag tidigare sagt lite förvånad av att det hade gått så bra för gruppen icke behöriga. Denna grupp har till största delen bestått av elever som jag har haft i undervisning under deras sista år på högstadiet. Då var det en grupp mycket skoltrötta elever som inte hade mycket motivation för skolarbete och som inte hade några större planer för framtiden. Att nu få se att de klarat sig så pass bra som de gjort har varit till stor glädje för mig. Detta tillsammans med att jag äntligen får möjlighet att ta min examen är de två största glädjeämnena med denna uppsats. Men denna uppsats har även väckt en del funderingar. Jag är fullt medveten att man inte kan bygga en skola för alla, men jag tror att man skulle kunna underlätta för en hel del av dessa skoltrötta elever. Varför tvinga dem till en tolvårigskola som nu nästan är fallet, när man med alternativ som praktik och lärlingsplatser kan nå mycket bättre resultat. Kan man inte titta på att göra om skolan så att man redan under högstadiets sista år kan prova på att söka sig vägar till ett yrke utan att ta vägen via gymnasiet. Som det är nu så tvingas många ungdomar in på gymnasiet och i stort sett slösar bort ett eller två år av sitt

liv för att sedan hoppa av. Varför inte försöka med praktikplatser direkt efter grundskolan under ett par års tid så att man kan få en chans att bestämma sig för vad man vill göra. Då menar jag inte som den gamla typen av praktikplatser som mer var av typen prao med låg lön. Ge de här ungdomarna en ärlig chans att försöka klara sig i förvärvslivet. Jag beskyller inte skolan för att dessa elever som jag pratat om inte klarar sig. Jag jobbar i skolan och vet hur mycket engagemang som många i skolans värld lägger ner. Det håll man bör rikta fingret mot är i stället de som beslutar om hur skolan skall vara utformad. Ge oss lite fria tyglar i skolan, låt oss få bestämma lite mer om hur skolan och utbildningen skall se ut, och kanske också hur lång den skall vara. Detta kommer att ge oss bättre förutsättningar att klara av att skapa en skola för alla.

8 Källförteckning

8.1 Referenser

- Arnstad, Anna-Karin (2004) *Påväg mot frihet – Unga kvinnors tankar om sig själva, livet och framtiden*. Lund: D-uppsats Socialhögskolan
- Bennich-Björkman, Li (2002) *Någonting har hänt*. Stockholm: SNS Förlag
- Cato, Ingmari, Swenzohn, Anna (2002) *Individuella programmet – genväg eller skenväg till ett nationellt program*. Lund: C-uppsats Socialhögskolan
- Goffmann, Erwin (1995) *Jaget och maskerna*. Kristianstad: Kristianstads boktryckeri AB
- Holmström, Per-Ola, Kopytek, Isabella (2003) *Second chance school i Malmö – en fallstudie*. Lund: C-uppsats Socialhögskolan
- Johansson, Thomas (2004) *Socialpsykologi*, Lund: Studentlitteratur
- Körner, Svante (1993) *Praktisk statistik*, Lund: Studentlitteratur
- Olofsson, Jonas, Schånberg, Ingela(red) Lundahl, Lisbeth (2000) *Yrkesbildningen i går och i dag*. Lund: Studentlitteratur
- SOU 2000:39 *Välfärd och skola*. Stockholm: www.regeringen.se
- SOU 2003:93 *Unga utanför*. Stockholm: www.regeringen.se
- Skolverket (2002) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)*. Stockholm: CE Fritzes AB
- Skolverket (2001) *Bedömning och betygssättning, kommentarer med frågor och svar*. Stockholm: Liber Distribution Publikationstjänst
- <http://www.jmftal.artisan.se>

8.2 Övriga källor

- Olofsson, Jonas, Stanfors, Maria, Östh, John (2004) *Inaktivitet och låga inkomster. En ny belysning av 20-24 åringars etableringsproblem på 1990-talets arbetsmarknad*. Uppsala: Ekonomisk-historiska institutionen (artikel)
- Betygskataloger VT98 och VT00, Korsbackaskolan, Kävlinge Kommun
- Elevkataloger 97-98 och 99-00, Korsbackaskolan, Kävlinge Kommun
- Anita Hallengren, (Skolkurator, Korsbackaskolan, Kävlinge Kommun)
- Pia Lord (SYV, Korsbackaskolan och sedermera IV-programmet, Kävlinge Kommun)

1 HögstadietGymnasiebehörighet Ja Nej Antagningspoäng: _____**2 Gymnasieprogram?** (om fler än ett ange alla)

Barn & fritid Bygg El Energi Estetiska
 Handel & admin. Hotell & restaurang Individuella 1 år Individuella 2 år Livsmedel
 Medie Naturvetenskap Samhällsvetenskap Teknik Annat

3 Avlutade gymnasiestudier?
 Ja (ange år: _____ och betyg: _____) Nej (ange anledning: _____) Pågående Hoppat av)
4 Eftergymnasiala studier? (om fler än en ange alla)

a/ Ange utbildning: _____ Pågående Klar (år: _____)

b/ Ange utbildning: _____ Pågående Klar (år: _____)

5 Annan utbildning? (om fler än en ange alla)

a/ Ange utbildning: _____ Pågående Klar (år: _____)

Ange utbildare: _____

b/ Ange utbildning: _____ Pågående Klar (år: _____)

Ange utbildare: _____

c/ Ange utbildning: _____ Pågående Klar (år: _____)

Ange utbildare: _____

6 Arbete? (om fler än ett ange alla)

a/ Ange yrke: _____ Fr.om: _____

t.om: _____

Ange arbetsgivare: _____

b/ Ange yrke: _____ Fr.om: _____

t.om: _____

Ange arbetsgivare: _____

c/ Ange yrke: _____ Fr.om: _____

t.om: _____

Ange arbetsgivare: _____

7 Civilstånd?

Ensamstående Kombo (bor m. vän) Sambo Gift Skild

8 Barn? (om fler än en ange alla)

Inga barn Egna barn Make/makas eller sambos barn

9 Boende?

Föräldrahemmet Egen lägenhet Egen villa Annat: _____

10 Försörjning? (om fler än en ange alla)

Förvärvsinkomst A-kassa / KAS Studiemedel Studiebidrag Föräldrar

Annat: _____

Hej!

Mitt namn är Patrik Svensson, och jag jobbade som speciallärare på Korsbackaskolan under Din högstadietid. Jag jobbar fortfarande kvar på skolan men nu som idrottslärare och parallellt med detta så håller jag på att slutföra mitt examensarbete på Socialhögskolan i Lund. Detta examensarbete innefattar en uppsats på 10 poäng, och den är tänkt att handla om hur vägen efter högstadiet kan te sig för olika elever.

Jag vore mycket tacksam om Du skulle vilja ta Dig tid och medverka genom att besvara enkäten som finns bifogad på andra sidan av detta brev. Jag kommer givetvis att behandla alla uppgifter som jag får med största sekretess och jag kommer att förstöra enkäterna när arbetet är slutfört. Jag kommer eventuellt att behöva vissa kompletterande uppgifter och skulle därför gärna se att Du fyller i de adressuppgifter som måste rättas till eller som saknas.

Tack så mycket för Din medverkan

.....
Patrik Svensson

Din adress:

Namn

Gatuadress

Postnummer Postort

Telefonnummer

Mobilnummer

P.S Om Du skulle ha några frågor så är du välkommen att ringa eller maila mig på följande nummer / adress: 040-306206 (hem)

070-6326206 (mobil)

patrik.s@bolina.hsb.se

D.S